ละครกับพื้นที่ในชุมชนมุสลิม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านม้า

Theatre within the Muslim Community: Case study of Baan Maa Community

คอลิด มิดำ[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมของละครในชุมชนมุสลิม โดยมีพื้นที่ดำเนินการที่ชุมชนบ้านม้า เขตประเวศ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้กระบวนการศึกษาจากการทดลองปฏิบัติในชุมชนที่เป็นบ้านเกิดของผู้เขียนในระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-2558 การศึกษามีข้อค้นพบดังนี้ 1. ละครมิได้เป็นเพียงสื่อบันเทิงแก่ผู้ชมแต่ยังเป็นเครื่องมือในการนะซีฮัต (การตักเตือน) สื่อสารศาสนธรรมและเป็นพื้นที่ในการลื่อสารกันของคนในชุมชน โดยมีประเด็นและรูปแบบการนำเสนอที่สัมพันธ์กับตัวตนของผู้ชมในแง่มุมศาสนาและรสนิยมของผู้ชมภายใต้แนวคิดในการสร้างละครฐานชุมชน 2. ละครมีบทบาทในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาเยาวชน โดยเป็นพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ด้านบวกของเยาวชน

คำสำคัญ: ละครฐานชุมชน/ ชุมชนมุสลิม/ การสร้างสรรค์ละคร

---

[1] อาจารย์ประจำสาขาศิลปะการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The article aims to explore the appropriate role of theatre in Muslim community. The study field is 'Baan Maa' Community, Prawet District, Bangkok. The study period of this practice-based research is during 2008-2015. The results of the study are 1) The role of theatre in Muslim community should function not only as an entertainment, but also as the role of 'Nasihat' [to advice]. In other to make theatre related to the community, the issues and style of presentation should base on Islamic faith and its audience tastes under the community-based theatre approach. 2) The theatre is used as a tool for children development by helping them construct their positive identity.

Keywords: Community-based theatre / Muslim community / Theatre production

ย้อนไปเมื่อปี พ.ศ. 2551 ละครเวทีเรื่อง อิมานหนา ซาตานหนี[2] ได้จัดแสดงขึ้นเนื่องในงานประจำปีของโรงเรียนนูรุ้ลฮิดายะห์ โรงเรียนสอนศาสนาในชุมชนบ้านม้า ชุมชนเล็กๆ ที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านจัดสรร ในเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร นี่อาจจะไม่ใช่ครั้งแรกที่มีละครเวทีได้จัดแสดงในชุมชนแห่งนี้ แต่นั่นถือเป็นก้าวแรกที่ผู้เขียนได้มีบทบาทในฐานะผู้สร้างสรรค์ละคร ผลักดันให้มีการจัดแสดงละครของเด็กๆ ในชุมชน นับเป็นก้าวแรกของการเริ่มต้นค้นหาความเป็นไปได้ของศิลปะการละครกับชุมชนมุสลิม

หลังจากการแสดงวันนั้นจบลง ผู้เขียนใช้เวลาต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 8 ปีในการผลักดันให้ละครทำหน้าที่ในชุมชนมุสลิม โดยใช้โอกาสในงานประจำปีของชุมชนแห่งนี้เป็นพื้นที่ในการทดลอง ค้นหาแนวทางรูปแบบละคร ทั้งยังค่อยๆ จัดวางละครให้ทำหน้าที่ แสดงบทบาทต่อชุมชน เฉกเช่นที่ละครได้แสดงบทบาทในฐานะต่างๆ อาทิ เครื่องมือในการขับเคลื่อน สื่อสารชุมชน หรือแม้กระทั่งเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาให้กับหลายๆ ชุมชนมาอย่างยาวนาน ผู้เขียนมองหาบทบาทนั้นในการทำงานละครชุมชนครั้งนี้เช่นกัน

“ละครในชุมชนมุสลิม” นั้นแตกต่างไปจากการสร้างละครชุมชนอื่นๆ อย่างไร? ตอบในฐานะคนในชุมชนและคนทำงานละคร แน่นอนย่อมต่างกัน เหตุผลสำคัญคือชุมชนมุสลิมนั้นอยู่ภายใต้บริบททางสังคมที่ดำเนินไปด้วยหลักการศาสนาอิสลาม ด้วยหลักนี้มุสลิมจึงมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ออกแบบภายใต้หลักการศาสนา ชีวิตถูกกำหนดด้วยแนวทางปฏิบัติตามศาสนาตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้กรอบทางศาสนาที่มีตีความจากคัมภีร์อัลกุรอาน[3] และแนวทางซุนนะห์[4] บริบทเหล่านี้คือตัวแปรที่ทำงานให้งานละครในชุมชนมุสลิมนั้นต่างไป

ในมิติทางศาสนา วัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงได้ถูกกล่าวถึงและกำหนดที่ทางในหมู่ชาวมุสลิมเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่า ศิลปะการแสดงเป็นสิ่งฮาลาล (อนุมัติหรืออนุญาตในทางศาสนา) หรือไม่? อะไรที่เป็นเงื่อนไขที่จะสามารถสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงได้? ความหลากหลายหลากเลื่อนในการตีความและช่วงเวลาของการตีความที่ต่างออกไปนั้น ส่งผลต่อตัวศิลปะการแสดง ท่าทีของชุมขนมุสลิมต่างๆ มีความระมัดระวังในการนำเสนอการแสดง บ้างมีท่าทีที่เปลี่ยนไปต่อศิลปะการแสดงที่เกิดขึ้นในชุมชน ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมุสลิมในประเทศไทยในเรื่องหลักการศาสนา ส่งผลให้ศิลปะการแสดงในสังคมมุสลิมไทยหลายชนิด ถูกตีความว่าผิดหลักการศาสนาและเสื่อมความนิยมลงไป และกลายเป็นสิ่งต้องห้ามในชุมชนไปในที่สุด

จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เขียนตระหนักว่า การจะนำ “ละครเวที” อันเป็นผลผลิตจากวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่อิสลามไปปรากฏตัวขึ้นในชุมชนมุสลิมนั้นจำเป็นจะต้องเข้าไปอย่างมีมีวิธีคิดที่รอบด้านทั้งมุมมองทางศาสนาและวิถีชีวิตของคนใน สำหรับผู้เขียน การแนะนำชุมชนให้รู้จักมักคุ้นกับศิลปะการแสดงที่เรียกว่าละครนั้นถือเป็นโอกาสและความท้าทายอย่างยิ่ง เป็นความพยายามที่จะหาจุดบรรจบกันของละครกับหลักศาสนา ละครกับชุมชนมุสลิมและการเป็นนักการละครกับชุมชนตนเอง

---

[2] ชื่อบทละครที่ได้แรงบันดาลใจมาจากบทกวีของครูเทวัญ หมัดมณีเลิศ ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านม้า ท่านเขียนบทกวีนำมาอ่านในงานเดียวกับที่ผู้เขียนได้นำละครไปแสดง ผู้เขียนจึงขออนุญาตตั้งชื่อละครให้สอดคล้องกันกับการอ่านบทกวี

[3] คัมภีร์สูงสุดในสาสนาอิสลาม

[4] วัตรปฏิบัติของศาสดามุฮัมหมัด ซอลลัลลอฮุอลัยฮิวะซัลลัม ที่มุสลิมยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ

ผู้เขียนเป็นหนึ่งในจำนวนไม่มากของนักการละครในประเทศไทยที่เป็นมุสลิม ศึกษาและทำงานด้านศิลปะการละครทั้งในระบบการศึกษาและทำละครเวทีอาชีพร่วมกับหลายกลุ่มละครในเครือข่ายละครกรุงเทพ ทั้งในแบบละครที่สร้างความบันเทิงและการใช้กระบวนการละครเพื่อสร้างการเรียนรู้ การทำงานในหลายๆ ด้านหลายแบบทำให้เห็นคุณค่าของการสร้างสรรค์ละคร ผู้เขียนจึงสนใจการประยุกต์ใช้ละครในการพัฒนาผู้อื่น อาทิ ละครในแบบละครประยุกต์ ละครการศึกษา และละครจากชุมชน

ผู้เขียนใช้แนวทางของละครละครประยุกต์ (Applied Theatre) เป็นหลักในการดำเนินงาน ละครประยุกต์คือการใช้กิจกรรมละครเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นๆ ที่มิใช้เพียงมุ่งให้ความบันเทิงเท่านั้น จึงแตกต่างจากการสร้างงานละครเพื่อแสดงผลงานทางศิลปะ เป็นการทำงานละครหลายรูปแบบนอกเหนือไปจากการรับชมละครในโรงละคร ดังนั้นพื้นที่ของละครจึงหลากหลายทั้งในห้องเรียน ชุมชน เรือนจำ เป็นต้น เป็นละครที่เข้าไปพัฒนามนุษย์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชมในหลากหลายระดับ สร้างการมีประสบการณ์ตรงจากการร่วมงานละครในหลายๆ บทบาท เช่น การเป็นนักแสดง การเป็นผู้ชม เกิดการพัฒนาและสื่อการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และสามารถเป็นกำลังในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคม

แนวคิดและรูปแบบละครประยุกต์นั้น มีความใกล้เคียงกับวิถีทางการละครของชาวบ้านในอดีต กล่าวคือไม่ว่าจะพัฒนามาจากวัฒนธรรมใดละครในชุมชนก็ให้ทั้งความบันเทิงและสะท้อนภาพผู้คนในชุมชน เป็นพื้นที่ในการเล่า เรื่องชวนหัวเราะของผู้คนธรรมดา ประชาชนในหมู่บ้าน สอดแทรกสาระในใจชาวบ้าน การจัดแสดงล้วนสัมพันธ์ ผูกพันกับชุมชนในหลายลักษณะ (พรรัตน์ ดำรุง, 2557: 6)

ในด้านของกระบวนการของผู้เขียนในดำเนินงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้ อาจจะเรียกว่าเป็นการวิจัยสร้างสรรค์ โดยผู้เขียนได้วางกระบวนการศึกษาวิจัยตามธรรมชาติ ปราศจากขอบเขตเงื่อนไขทางเวลาและแหล่งทุนในการทำวิจัย ผู้เขียนใช้ตัวตนในฐานะคนใน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สมาชิกในชุมชน ผสมผสานกลมกลืนกับความเป็นนักวิจัย นักวิชาการ นักการละคร ดำเนินการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และตลอดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ได้เกิดข้อเรียนรู้ แนวปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์ละครสำหรับชุมชน

1. หลักการศาสนาอันเกี่ยวเนื่องกับการสร้างสรรค์การแสดง

หากตั้งโจทย์ว่าจะทำละครในชุมชนมุสลิม หลักข้อแรกที่ผู้เขียนนำมาพิจารณาคือหลักการศาสนามองเรื่องนี้อย่างไร สาเหตุที่ต้องเริ่มต้นด้วยกับเรื่องนี้เพราะการทำงานครั้งนี้จะต้องปลอดภัยที่สุด ความปลอดภัยคือการนำหลักการศาสนามาพิจารณาและออกแบบให้ละครอยู่ภายใต้กรอบนี้ให้มากที่สุด ขจัดสิ่งที่จะทำให้ละครผิดหลักการศาสนา โดยสิ่งที่ผู้เขียนมองหาในหลักการศาสนาคือ ศาสนามีมุมมองต่อละครอย่างไร? และหลักเกณฑ์ในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงนั้นเป็นอย่างไร?

1.1 บทบาทของละครในที่ทางของศาสนาอิสลาม

หากพิจารณาบทบาทของละครจากแนวคิดในภาพกว้าง เราสามารถเสพละครด้วยกับจุดมุ่งหมายหลายระดับ คือ (1) เพื่อความเพลิดเพลิน คือ ดูละครเพื่อความบันเทิงสนุกสนาน หลีกหนีจากความทุกข์ (2) เพื่อเจริญปัญญา คือได้รับความรู้แง่คิด คติต่างในละคร (3) นำพาจิตวิญญาณ คือ ยกระดับจิตใจนำไปสู่การปฏิบัติดีงามในชีวิต

แง่มุมเกี่ยวกับบทบาทของละครดังกล่าวนี้สามารถนำมาพิจารณาสอดคล้องไปกับหลักการศาสนาอิสลามที่นักวิชาการทางศาสนาได้หยิบยกเอาหลักการศาสนาทั้งที่มาจากตัวบทคำภีร์อัลกุรอาน และจากหะดีษ หากลองพิจารณาการอ้างอิงตัวบทของนักวิชาการศาสนา ก็จะพบว่า นักวิชาการกลุ่มที่มีทัศนะไม่เห็นด้วยกับศิลปะการแสดงในศาสนาก็เพราะว่า ศิลปะการแสดงนั้นเกี่ยวเนื่องกับความบันเทิงที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ตัวอย่างเช่น

<u>คัมภีร์อัลกุรอาน บทลุกมาน โองการที่ 6</u>[5] ความว่า

"และในหมู่มนุษย์มีผู้ซื้อเอาเรื่องไร้สาระเพื่อทำให้เขาหลงไปจากแนวทางของอัลลอฮ โดยปราศจากความรู้และถือเอามันเป็นเรื่องขบขัน ชนเหล่านี้พวกเขาจะได้รับการลงโทษอันอัปยศ"

หากพิจารณาตัวบทดังกล่าวจะเห็นว่า มีคำสำคัญคือ "เรื่องไร้สาระ" ที่การตีความว่ากำลังอธิบายถึงสิ่งบันเทิงต่างทั้งดนตรีการขับร้องหรืออื่นๆ ที่เป็นเรื่องไร้สาระที่จะนำพามนุษย์หลงทางไปจากแนวทางของศาสนา เพราะในบทนี้ คำว่า "ละฮวัลหะดีษ" ในภาษาอาหรับ มีนักวิชาการอาทิ อิหม่ามอิบนุ กะษีร (อ้างใน ฮาเร๊ะเจะโด๊ะ,แปล 2550: 24) ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ "ตัฟซีรอิบนุ กะษีร" ว่าสาวกและผู้ใกล้ชิดของท่านศาสดาได้อรรถาธิบายคำว่านี้ว่ามีความหมายคือ การร้องเพลง หรือการซื้อขาย (เช่า) นักร้องหญิงนั่นเอง

<u>คัมภีร์กุรอ่านบทอันนัจม โองการที่ 59- 61</u> ความว่า

"พวกเจ้ายังคงแปลกใจต่อคำกล่าวนี้อีกหรือ? และพวกเจ้ายังคงหัวเราะ และยังไม่ร้องไห้ และพวกเจ้ายังคงหลงระเริงลืมตัว"

ในบทนี้คำในภาษาอาหรับที่แปลประโยคที่ว่า "และพวกเจ้ายังคงหลงระเริงลืมตัว" คือ "ว่าอันตุมซามิดูน" อิมหม่าม อัล-กุรฎุบี (มาลินา ดอรอมาน,แปล, 2541: 13-15)ได้อธิบายคำว่า "ซามิดูน" มีที่มาจากรากศัพท์คำว่า สะมะดะ ซึ่งมีความหมายหลากหลาย คำนี้มีความหมายคือการเชิดหน้าหน้าขึ้นอย่างภาคภูมิใจหรือเย่อหยิ่ง แต่หากเมื่อนำคำดังกล่าวมาผันเป็นคำนามจะได้คำว่า "ซุมุด" แปลว่าการเล่นเพื่อฆ่าเวลาหรือการเล่นยามว่าง และเมื่อแปลเป็นศัพท์ของการถูกกระทำคือ "ซามิด" แปลว่า ผู้ที่เล่นเครื่องดนตรี จากคำอธิบายดังกล่าวนี้จะเห็นว่าแนวคิดของที่มองถึงการร้องรำทำเพลงเป็นการกระทำเมื่อมีเวลาว่างหรือเพื่อฆ่าเวลา ซึ่งนั่นอาจหมายความว่าการร้องรำทำเพลงเพียงเพื่อฆ่าเวลาเป็นความไม่ถูกไม่ควรที่มุสลิมพึงหลีกเลี่ยง

---

[5] คำแปลภาษาไทยของเนื้อหาจากคำภีร์อัลกุรอ่านและหะดีษทั้งหมดได้คัดลอกมาจากหนังสือ ศิลปะ ดนตรี การร้องเพลงและการเต้นรำในมุมมองอิสลาม ของ อับดุลเราะหฺมาน อัลบัฆดาดีรฺ ที่ ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด๊ะ แปลจากหนังสือ "Seni Dalam Pandangan Islam: Seni Vocal, Musik Dan Tari" และหนังสือ กฎอิสลามว่าด้วยดนตรีและการขับร้อง ตามแนวทางของอัลกุรอ่าน สุนนะฮ และนักการศาสนา ของอบู บิลาล มุสฏอฟา อัลคานาดี ที่แปลโดย มาลีนา ดอรอมาน

กล่าวโดยสรุป จากรายงานหะดีษและคัมภีร์อัลกุรอานที่มีนักวิชาการด้านศาสนาอิสลามได้นำมาอ้างอิงเกี่ยวกับการแสดงในอิสลามและมีทัศนะไม่อนุญาตให้มุสลิมข้องเกี่ยวกับการแสดงในอิสลามนั้น จะพบว่ามุมมองที่ได้รับการตีความหรือการหยิบยกเอาหลักฐานทางศาสนามาอ้างอิงเกี่ยวกับการแสดงในอิสลามว่าการแสดงอาจเข้าข่าย ความบันเทิงเป็นเรื่องที่ไร้สาระ และเป็นแบบอย่างของชัยฏอน (มาร) ที่มุสลิมไม่ควรทำตาม เพราะเป็นความต้องการของชัยฏอนที่จะใช้กลวิธีของเสียงเพลงและดนตรีดึงเอามนุษย์ออกห่างไปจากอิสลาม

ดังนั้นเมื่อผู้เขียนคิดจะสร้างสรรค์ละครในชุมชน จึงกำหนดบทบาทละครมิใช่เพียงเพื่อนำเสนอความบันเทิงที่ไม่มีสาระเท่านั้น แต่มุ่งหวังให้ละครเป็นเครื่องมือในการให้ความรู้ ให้การตักเตือนที่เรียกว่าการนะซีฮัต การนะซีฮัตเป็นสิ่งสำคัญในศาสนาอิสลาม ท่านศาสดากล่าวว่า “ศาสนาคือการตักเตือน” การตักเตือนนั้นเป็นคำใหญ่เพราะท่านศาสดาพูดถึงนะซีฮัตว่าเป็นศาสนา ซึ่งหมายถึงว่าการที่มนุษย์จะอยู่บนโลกนี้ไม่ใช่จะอยู่ได้ด้วยตนเองหรือแสวงหาความสุขเพียงส่วนตัวไม่ได้การแสดงออกถึงความรับผิดชอบกันในสังคมนั้นแสดงออกด้วยการตักเตือนกันของเพื่อนมุษย์เพราะฉะนั้นนะซีฮัตจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการทำงานเพื่ออิสลาม

การนะซีฮัตด้วยละครนั้นไม่ใช่เพียงแค่ส่งเนื้อหาสาระที่เป็นข้อมูล แต่มันเป็นสื่อที่เล่าเรื่อง (Narrative media) ที่มีการการแปลงเนื้อหาสาระทางศาสนาเป็นสารที่มีรส มีเรื่องชวนติดตาม มีความซับซ้อนยอกย้อน ชวนสงสัยและตั้งคำถาม ดังนั้นมันอาจจึงเป็นคุณสมบัติใหม่ของการสื่อสารเพื่อนะซีฮัต ที่ไม่ใช่เพียงการนำส่งเนื้อหาเชิงข้อมูล แต่มันได้แปลงข้อมูลนั้นเป็นเรื่องแต่งที่มีชีวิตชีวา มีอารมณ์ความรู้สึก ที่ไม่ได้ใช้เพียง “ภาษาพูด” อย่างตรงๆ ที่อ แต่สื่อสารด้วยศิลปะของการแสดงออกด้วยภาษาที่หลากหลาย เช่นภาษากาย สีหน้า ท่าทาง ภาษาจากองค์ประกอบทางการแสดง เช่น ฉาก เสื้อผ้า แสง เป็นต้น (คอลิด มิดำ, 2553: 201)

ดังนั้นการประยุกต์ละครในฐานะการนะซีฮัตนั้น อาจจะแตกต่างไปกับการนะซีฮัตในแบบการแสดงธรรม (คุตบะห์) หรือการตักเตือนกันและกันหลังการละหมาด หรือการบรรยายธรรมมะ ที่ตั้งต้นด้วยหลักศาสนาและเนื้อหาเชิงข้อมูลเพื่อตักเตือนและโน้มน้าวใจให้ทำความดี ละครจึงเป็นศิลปะของการโน้มน้าวใจและตักเตือนที่น่าดูชม

1.2 หลักเกณฑ์ในการสร้างสรรค์การแสดงตามแนวทางอิสลาม

จากการรวบรวมหลักฐานดังกล่าวที่เป็นคำพูดที่ท่านศาสดาได้เคยตรัสไว้รวมทั้งรายงานหะดีษที่เกี่ยวกับพระจริยวัตรที่ได้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อการร้องเพลงและการแสดง ซึ่งสามารถสรุปหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

1.2.1 การร้องเพลงหรือการแสดงสามารถกระทำได้ หากการร้องเพลงนั้นไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ของศาสนาอิสลามในหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติ หรือเนื้อหาของเพลงนั้นต้องไม่หยาบคาย และขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม อาทิในการศึกสงครามดังเช่นในสมัยท่านศาสดาที่มีการหยิบเอาบทเพลงปลุกใจเหล่านักรบ หรือในขณะทำงานหรือร่วมแรงร่วมใจกัน ดังที่มีบันทึกไว้โดยว่าในช่วง “สงครามคูเมือง” ซึ่งขณะที่ท่านศาสดาและคนอื่นๆ กำลังขุดคูดินรอบๆ เมืองมะดีนะฮฺเพื่อป้องกันศัตรูก็มีการขับร้องเพลงที่เป็นบทร้องกรองซึ่งประพันธ์โดยกวีชื่อ อับดุลเลาะฮฺ บิน เราะวาฮะฮฺที่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้ (มาลินา ดอรอมาน แปล, 2541: 60)

"ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ หากไม่ใช่พระองค์แล้วพวกเราคงไม่ได้รับการชี้นำ และไม่ได้รับพระเมตตาและไม่ได้กล่าววิงวอนต่อพระองค์ ดังนั้นขอพระองค์ทรงประทานความสงบสุขและสันติภาพลงมาแก่พวกเราด้วยเถิด และได้โปรดทำให้เท้าของเรายืดมั่นคง หากว่าเราต้องปะทะ (พวกศัตรู) แท้จริงแล้วคนอื่นได้ลุกขึ้นมาเป็นปรปักษ์กับพวกเรา เมื่อใดที่พวกเขาปรารถนาจะสร้างความปั่นป่วน เราไม่ยอมรับ เราไม่ยอมรับ"

1.2.2 การร้องเพลงขึ้นอยู่กับกาลเทศะ จะมีการจำกัดเฉพาะบางสถานที่ หรือวันที่พิเศษเท่านั้นเช่นวันอีดิ้ฟิตรุและอีดิ้ลอัฎฮา (เป็นวันตรุษเฉลิมฉลองของมุสลิมหลังจากสิ้นสุดเทศกาลถือศีลอดและพิธีฮัจญ์ตามลำดับ) หรือในพิธีแต่งงาน การเฉลิมฉลองในวาระพิเศษเช่นการกลับจากสงคราม และต้อนรับการเดินทางมาของบุคคลสำคัญ ซึ่งทัศนะต่อโอกาสในการขับร้องเพลงนั้น อิบนุ อัลอะรอบีย์ (ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด๊ะ, แปล, 2550: 61) กล่าวว่าเมื่อใดที่การร้องเพลงกระทำขึ้นเป็นประจำแล้วมันจะกลายเป็นสิ่งมักรูฮ์ (ไม่มีความผิดหากแต่ไม่เกิดผลบุญ) นอกจากนั้นการแสดงใดๆ ที่มีสิ่งผิดศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การดื่มสุรา เรื่องทางเพศ เช่นนี้แล้วการแสดงนั้นถือว่าขัดกับหลักศาสนาทันที และการร้องเพลงของผู้หญิงจำกัดให้แต่เฉพาะกับผู้ชมที่เป็นหญิงเท่านั้น

1.2.3 ประเด็นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีนั้น การขับร้องหรือการแสดงประกอบเครื่องดนตรีถือว่าอนุญาตแต่หลายทัศนะ อนุญาตให้ใช้เฉพาะเครื่องดนตรีที่เรียกว่า "กลองดุฟ" เท่านั้น ซึ่งกลองดุฟเป็นกลองหน้าเดียวที่มีลักษณะคล้ายแทมบูรีน แต่จะไม่มีโหละที่ประกอบติดเพื่อให้เกิดเสียงอย่างแทมบูรีน และมีบางทัศนะยังอนุญาตให้ใช้กลองดุฟนี้เฉพาะกับสตรีเท่านั้น

1.2.4 การเต้นรำในอิสลามก็เช่นเดียวกับการขับร้องที่อนุญาตให้เฉพาะในวาระสำคัญ มีบางแนวคิดที่อนุญาตให้สตรีเท่านั้นที่เต้นรำได้และการเต้นรำจะต้องไม่ประกอบเครื่องดนตรีอื่นใดยกเว้นกลองดุฟและอนุญาตให้สตรีเต้นรำเฉพาะในหมู่สตรีด้วยกัน ไม่อนุญาตให้เต้นรำคู่ เว้นแต่จะเป็นการเต้นรำระหว่างชายหญิงที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ตามที่ศาสนาบัญญัติคือ พ่อ ลูก พี่ น้อง ลุง น้า อา ยกเว้นแต่ลูกพี่ลูกน้อง มุสลิมซุนนียังไม่อนุญาตให้นำการเต้นรำไปใช้เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาและไม่อนุญาตให้ทำการเต้นรำจนเป็นเสมือนประเพณีปฏิบัติ และบางแนวคิดก็ไม่อนุญาตทั้งในเพศชายเพศหญิง แต่อย่างไรก็ตามก็ปรากฏหะดีษที่อนุญาตให้เพศชายเต้นรำประกอบการแสดงอาวุธและไม่อนุญาตให้มีการเต้นรำแบบที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวคล้ายกับเพศหญิงเพราะผิดหลักศาสนาที่ว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างเพศ โดยมีกล่าวอ้างอิงถึงหะดีษที่พูดเรื่องดังกล่าวคือ (ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด๊ะ,2550: 112)

"หะดีษรายงานโดยอิหม่ามอะฮฺหมัด จาก อิบนุ อัมรุ บิน อัล-อัศ ความว่า จะไม่ใช่พวกของฉันหญิงที่ทำตัวเหมือนชายและชายทำตัวเหมือนหญิง"

1.2.5 ไม่มีหะดีษหรืออัลกุรอานที่พูดถึงละครอย่างชัดเจน สำหรับในรายละเอียดเรื่องการแสดงอิสลามไม่อนุญาตให้มีการเลียนแบบหรือแสดงเป็นอัลลอฮ์ หรือศาสดามุฮัมมัด และศาสนทูต ทั้งในภาพวาดหรือศิลปะการแสดง หากจะนำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงอื่นมาเทียบเคียงใช้เพื่อพิจารณาในส่วนของละครนั้นก็อาจเป็นไปได้ที่ละครจะต้องพูดเรื่องที่ดีมีประโยชน์ส่งเสริมในเรื่องคุณงามความดี หรือในโอกาสสำคัญ และมีข้อจำกัดระหว่างเพศเช่นเดียวกับการขับร้อง

2. เส้นทางของการสร้างสรรค์ละครในชุมชนมุสลิม

เส้นทางของการทำงานละครชุมชนของผู้เริ่มต้นด้วยแรงบันดาลใจจากวัยเด็ก ดังที่กล่าวไว้ในบทนำข้างต้นว่า การจัดแสดงละครไม่ได้เกิดขึ้นโดยผู้เขียนเป็นผู้สร้างขึ้นมาเป็นครั้งแรก แต่ย้อนไปหลายสิบปีก่อนเมื่อครั้งที่ผู้เขียนเป็นเยาวชนในชุมชน ผู้เขียนกับกลุ่มเพื่อนจำนวนหนึ่งมักจะได้ร่วมแสดงละครในงานสำคัญของชุม เช่นในงานวันตรุษดีอิ้ลฟิตรและอีดิ้ลอัฎฮา การแสดงในชุมชนมิได้จำกัดเพียงแค่การแสดงละครเท่านั้น ชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่จะมีการแสดงศิลปะการขับลำนำที่เป็นที่นิยมหรืออาจจะเรียกว่าเป็นพระเอกของการแสดงในชุมชนมุสลิม ที่เรียกว่า อนาซีด หรือมีวงดนตรีที่พัฒนารูปแบบจากการขับลำนำประกอบกับเครื่องดนตรีตะวันตกที่เรียกว่า นาเซบ (อนาซีดและนาเซบ เป็นคำเดียวกันแต่ชาวมุสลิมพื้นถิ่นเรียกด้วยสำเนียงเฉพาะของตนเอง จาก อนาซีด มาเป็น นาเซบ) กิจกรรมเล่านี้เกิดขึ้นโดยเยาวชนคนหนุ่มสาวในชุมชนที่ชักชวนกันมาจัดกิจกรรม นำพารุ่นพี่รุ่นน้องมาร้องมาร่วมแสดงกัน

กิจกรรมดังกล่าวเว้นช่วงขาดหายไปในรุ่นของผู้เขียน จนกระทั่งผู้เขียนได้เติบโตขึ้นและมีโอกาสได้ทำงานละครกับกลุ่มละคร เรียนรู้การสร้างสรรค์ละครจากการฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ในระดับมหาวิทยาลัย การออกไปทำงานละครในฐานะนักการละคร ทำให้เห็นบทบาทและคุณประโยชน์ของละครอันหลากหลาย

ในขณะที่ผู้เขียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านศิลปะการละคร คำถามที่เกิดขึ้นในใจว่า ความรู้ของเราจะเป็นประโยชน์อะไรกับชุมชนของเราได้บ้าง เป็นคำถามสำคัญ คำถามดังกล่าวมุ่งตรงไปตั้งคำถามกับ “ตัวตน” ของผู้เขียนและ “ละคร” สำนึกความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเล็กๆ ที่ชื่อบ้านม้า และในฐานะนักการละครที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนจะมีตัวตนอย่างไรในชุมชน และศิลปะการละครจะมีตัวตนอย่างไรในชุมชน

2.1 งานน้ำชาการกุศล: โรงละครของชุมชน

ผู้เขียนใช้งานน้ำชาการกุศลของโรงเรียนสอนศาสนาในชุมชนชื่อ งานรวมน้ำใจสู่นูรุ้ลฮิดายะห์ เป็นช่วงเวลาในการจัดแสดง กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อหารายได้สมทบทุนการดำเนินงานของโรงเรียน โรงเรียนแห่งนี้จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของคนในชุมชนที่จำเป็นจะต้องจัดการศึกษาด้านศาสนาให้กับเยาวชนในชุมชนอันเป็นข้อบังคับทางศาสนาที่ทุกชุมชนต้องรับผิดชอบ มิเช่นนั้นจะถือเป็นความผิด ดังนั้นคนในชุมชนจึงรวมตัวกันจัดตั้งโรงเรียนโดยการสนับสนุนสถานที่และปรับปรุงอาคารโดยการสนับสนุนจากคนในชุมชน เป็นโรงเรียนนอกระบบจัดการศึกษาเฉพาะด้านที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ดังนั้นในแต่ละปี ชาวบ้านในชุมชนจะมาร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานรับบริจาคขึ้น มีการออกร้านค้าขายอาหารแก่คนในชุมชนชนและผู้คนละแวกใกล้เคียง มีกิจกรรมทางศาสนาคือการบรรยายศาสนธรรม และการแสดงของเยาวชนที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ ดังนั้นผู้เขียนจึงใช้โอกาสนี้นำเสนอกิจกรรมการแสดงละครให้เด็กๆ ในโรงเรียนและเยาวชนวัยรุ่นร่วมแสดง

กิจกรรมการแสดงละคร มักจะถูกจัดให้เป็นรายการสุดท้ายบนเวที เหตุผลจากการไล่เรียงลำดับความสำคัญจากกิจกรรมเชิงศาสนา อาทิ การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การบรรยายธรรมไล่เรียงไปจนถึงการแสดงที่เป็นความบันเทิงปิดท้ายด้วยการแสดงละคร แต่อย่างไรก็ตามเมื่อการจัดแสดงละครได้รับความสนใจจากคนในชุมชนมากขึ้น ในทุกปีชาวบ้านในชุมชนมักจะถามไถ่ว่าถึงละครที่จะจัดแสดง จนทำให้รายการแสดงละครเวที กลายเป็นกิจกรรมเพื่อดึงดูดให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมงานและฟังบรรยายศาสนธรรมเพราะอยากอยู่ร่วมชมการแสดงละครที่จัดเป็นรายการสุดท้าย โดยมีละครที่จัดแสดงในระหว่างปี พ.ศ. 2551 -2558 จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

1. ละครเรื่อง *อีมานหนา ชาตานหนี* จัดแสดงในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2551
2. ละครเรื่อง *ฝันบ้า ดุนยาเลิฟ* จัดแสดงในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2554
3. ละครเรื่อง *มุสลิม เอาอยู่* จัดแสดงในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555
4. ละครเรื่อง *ไฟล็อค ไฟรัก* จัดแสดงในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2556
5. ละครเรื่อง *มหาบุรุษ ยอดมนุษย์กู้โลก* จัดแสดงในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2557
6. ละครเรื่อง *มะอัฟ* จัดแสดงในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2558

2.2 เยาวชนคณะละครบ้านม้า

เยาวชนที่มาร่วมแสดงละครในชุมชนบ้านม้านั้น ในช่วงสองสามปีแรก ๆ ผู้เขียนใช้นักเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา ในตอนเริ่มต้นการทำละคร เด็กชุดแรกที่แสดงมีอายุระหว่าง 6-11 ปี เรื่องที่ผู้เขียนจัดทำจึงเริ่มจากเรื่องแนวแฟนตาซี การพจญภัย การปราบปีศาจ เป็นละครที่เขียนเพื่อผู้เล่นที่เป็นเด็ก

ระยะเวลาผ่านไป เยาวชนชาประจำที่เคยเล่นละครกับผู้เขียน เริ่มเติบโตขึ้นเป็นวัยรุ่น การมาร่วมเล่นละครเริ่มเป็นความน่าอาย เยาวชนเหล่านั้นเริ่มคิดว่าละครเป็นกิจกรรมของเด็กๆ หลายคนปฏิเสธที่จะมาร่วมงาน หลายคนเปลี่ยนวิถีชีวิต จบการเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา ศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษา เด็กเปลี่ยนความสนใจไปสู่วิถีวัยรุ่น ติดเกม แข่งรถมอเตอร์ไซด์ ใช้ยาเสพติด ไปร่วมกันตั้งกลุ่มแก๊งในชุมชน

ผู้เขียนมองเห็นปัญหาและอยากนำเยาวชนกลุ่มนั้นกลับมาสู่ชุมชน ความจริงที่พบคือชาวบ้านเริ่มมองเยาวชนเป็นตัวปัญหาเป็นพวกก่อกวน ไร้ประโยชน์ ผู้เขียนจึงใช้โอกาสเมื่อเวลาพบเจอเยาวชน ชักชวนทาบทามกลับมาเล่นละคร โดยจูงใจว่าจะทำเรื่องราวใกล้ตัวเยาวชนเปิดโอกาสให้เยาวชนนำเสนอว่าอยากให้ละครมีอะไร เยาวชนเริ่มคิดสนุก และในท้ายที่สุดก็กลับมาซ้อมละครและจัดแสดงหลังจากเว้นช่วงไปยาวนาน

ความสำเร็จของละครในครั้งนั้น ทำให้เยาวชนกลับมาได้รับการยอมรับกับชุมชน จากเด็กไม่เอาถ่านกลายเป็นคนเก่ง คนมีความสามารถของชุมชน เสียงชื่นชมทำให้นับจากนั้นหลายปี เยาวชนวัยรุ่นกลุ่มนี้กลายเป็นนักแสดงขาประจำของชุมชน ภาพของความสำเร็จยังเชิญชวนเยาวชนรุ่นใหม่ๆ ให้สนใจอยากเข้ามามีประสบการณ์การแสดง มาอยู่บนเวที เยาวชนอยากเล่นและเล่าเรื่องด้วยกันในงานประจำปี เยาวชนบางคนที่ไม่พร้อมจะเป็นนักแสดงก็วางตัวเองอยู่ในบทบาทอื่นๆ อาทิ คนทำฉาก หาอุปกรณ์ เป็นแรงหนุนให้เพื่อนๆ

ปัจจุบันเยาวชนที่เป็นนักแสดงเติบโตกลายเป็นเด็กหนุ่ม บางคนเรียนในระดับมหาวิทยาลัยแล้ว บางคนทำงานประจำ แต่เมื่องานประจำปีมาถึง เยาวชนกลุ่มนี้ก็จะกลับมาทำหน้าที่เป็นนักแสดง ทำหน้าที่สร้างความสุขให้กับคนในชุมชนเสมือนเป็นภารกิจและหน้าที่ของพวกเขาในทุกๆ ปี โดยมีเยาวชนเด็กๆ ที่กำลังเติบโตขึ้น กำลังพลัดเปลี่ยนรุ่นกันขึ้นมาแสดงบทบาทในฐานะนักแสดงของคณะละครบ้านม้าต่อไป

3. การสร้างสรรค์ละครในชุมชนมุสลิม

ละครที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านม้ามีลักษณะเป็น ละครฐานชุมชน (Community-based Theatre) เป็นลักษณะการสร้างงานละครละครที่มุ่งเอาชุมชนเป็นตัวตั้งในการออกแบบกระบวนการในชุมชน เป็นการใช้ละครกับชุมชนที่เกิดจากความต้องการของตัวชุมชนเป็นหลักโดยใช้ช่วงเวลาและโอกาสในการจัดแสดงตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งต้องกำหนดประเด็นที่ต้องสื่อสารสัมพันธ์ชุมชน โดยผู้เขียนได้พัฒนาเรื่องราว

จากชุมชน การออกแบบวิถีการนำเสนอที่เป็นเสมือนหน้าตาของละครก็เป็นสิ่งที่ต้องเชื่อมโยงไปยังตัวตนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นในขั้นของการเลือกใช้วัตถุดิบต่างๆ ที่มาใช้ประกอบเพื่อเล่าเรื่องให้ถูกจริตกับกลุ่มผู้ชมนั้นจึงเกิดจาก 2 มิติ คือจากฐานชุมชนในส่วนผู้ชม ก็เพื่อให้ละครผสานกลมกลืนกับชาวบ้านมากที่สุด ไม่สูงส่งอย่างแปลกแยก แต่ยังคงคุณค่าทางศิลปะและท้าทายผู้ชมกับการนำเสนอแบบใหม่ๆ และจากฐานชุมชนที่เป็นเยาวชนนักแสดง จึงเป็นความพยายามของผู้เขียนที่เลือกใช้ศิลปะที่ใกล้ชิดเนื้อตัวของนักแสดงที่เป็นเยาวชนวัยรุ่น เป็นการทำให้ละครสามารถเชื่อมต่อกับอัตลักษณ์ของวัยรุ่นในชุมชน เลือกรูปแบบที่ผู้แสดงอยากให้มีในละคร เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับตัวตนวัยรุ่นในชุมชน

3.1 การพัฒนาเนื้อหาละคร: ละครเล่าเรื่องของพวกเรา

ละครทั้ง 6 เรื่องที่จัดแสดงในชุมชนเป็นบทที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เขียนทำหน้าที่เขียนวางโครงบททั้งหมด โดยในขั้นตอนการพัฒนาเรื่องได้พัฒนาเรื่องราวร่วมกับคณะทำงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอเนื้อหารือประเด็นที่เหมาะสมในปีนั้นๆ และส่งต่อให้ผู้เขียนทำหน้าที่เขียนเพื่อนำมาจัดแสดง มี 1 เรื่องคือเรื่อง ไฟล็อคไฟรัก (2556) ที่มีกระบวนการพัฒนาบทร่วมกับนักแสดง โดยแนวทางในการพัฒนาบทแบ่งเป็น 2 แบบดังนี้

(3.1.2) บทละครที่พัฒนาจากเรื่องราวที่เกิดในชุมชน

การคิดประเด็นเนื้อหาของละครในแต่ละปี ผู้เขียนมักจะเชื่อมโยงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นๆ นำมาพัฒนาเป็นละครเพื่อสื่อสารศาสนธรรมกับชุมชน แนวคิดในการใช้เรื่องที่ “ใกล้ตัว” มาเล่า นั้นจะทำให้ผู้ชมที่มีความเข้าใจ ใกล้ชิดและเกิดความรู้สึกร่วมและสามารถเชื่อมโยงไปยังเรื่องราวจริงที่นำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างบทละคร ละครในกลุ่มนี้มี 4 เรื่อง คือ

(1.) ละครเรื่อง *อีมานหนา ซาตานหนี* (2551) ผู้เขียนนำเรื่องราวความขัดแย้งที่สำคัญมากๆ ในชุมชนอย่างเรื่อง ความแตกแยกกันในเรื่องแนวคิดการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ในชุมชนมีแนวคิดในการปฏิบัติศาสนกิจที่แตกต่างกันอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ๆ ที่เรามักเรียกกันอย่างติดปากว่า คณะเก่า กับคณะใหม่ ความขัดแย้งนี้มีมาอย่างยาวนาน ผลของความไม่เข้าใจกันในเรื่องทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคนละพวก เกิดความบาดหมางที่กินลึกลงไปในจิตใจ จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่รุ่นหนึ่ง

ผู้เขียนสนใจนำเสนอปัญหานี้เพราะอยากให้ชุมชนมองข้ามผ่านความต่างและและยอมรับความแตกต่างของกันและกัน และกลับมาช่วยกันมองปัญหาและแก้ปัญหาสำคัญอื่นๆ ที่เข้ามากระทบกับคนในชุมชนอย่างปัญหาเยาวชนและเด็กวัยรุ่น ผู้เขียนเลือกจะเล่าปัญหานี้ผ่านเรื่องราวที่เป็นจินตนาการ ใช้เยาวชนวัยเด็กเป็นนักแสดง เล่าเรื่องราวของปีศาจที่เข้ามาลักพาตัวเยาวชนไปเป็นทาสเพราะผู้ใหญ่มัวแต่ทะเลาะกัน ใช้ความแฟนตาซี ความขบขันส่งผ่านข้อคิดไปยังผู้ชม

(2.) ละครเรื่อง *มุสลิม เอาอยู่* (2555) เป็นการนำเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในปลายปี พ.ศ. 2554 ที่ชุมชนบ้านม้าเองได้รับผลกระทบเช่นกัน มาสะท้อนเรื่องราวของการพยายามเอาตัวรอดของคนในสังคมที่เผชิญปัญหาโดยไม่ได้นำหลักธรรมทางศาสนามายึดถือปฏิบัติ

ละครเรื่องนี้ ได้นำเค้าโครงเรื่องละครจากบทละครร่วมสมัยเรื่องแม่น้ำแห่งความตาย ของนิกร แซ่ตั้ง มาดัดแปลง เล่าเรื่องผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมุสลิมสื่อสารประเด็นศาสนธรรมเรื่อง ปัญหาที่มนุษย์เผชิญนั้นล้วนเป็นบททดสอบที่พระผู้เป็นเจ้ากำหนด มนุษย์จึงจำเป็นจะต้องผ่านปัญหาอย่าง ชายฉลาดด้วยกับการปฏิบัติอย่างมีหลักธรรม

(3.) ละครเรื่อง *ไฟล็อค ไฟรัก* (2556) บอกเล่าความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน บทบาทของทุกคนในชุมชนที่ต้องช่วยกันดูแลชุมชนที่เรารัก นำเหตุการณ์เมื่อครั้งเกิดเพลิงไหม้บริเวณป่าละเมาะ ในชุมชน ที่ลุกลามจนเกือบจะเกิดไหม้ใน ล็อควะกัฟ (ที่ดินบริจาคสำหรับคนยากจน) แต่ด้วยการร่วมแรง ร่วมใจกันของคนในชุมชนที่ช่วยดับไฟทำให้ชุมชนปลอดภัย

ละครเรื่องนี้ผู้เขียนใช้กระบวนการสร้างที่พัฒนาจากฉากย่อยๆ ที่เยาวชนในชุมชน ที่เข้าร่วมอบรมโครงการ “บ้านม้า ถิ่นของเรา” ที่เป็นค่ายอบรมการใช้ศิลปะเพื่อการเรียนรู้ชุมชน จัดขึ้นระหว่าง วันที่ 13-15 เมษายน พ.ศ. 2556 นำการแสดงที่พัฒนาในค่ายอบรมมาปรับและนำมาจัดแสดง โดยเล่าเรื่องราว ของเยาวชนที่เป็นเสมือนหน่วยอาสาสมัครพิทักษ์ชุมชน ในตอนท้ายของบทการแสดง ผู้เขียนนำประโยคที่ เยาวชนเขียนขึ้น จากโจทย์ที่ว่า *“เมื่อโตขึ้นอยากจะทำอะไรให้ชุมชน”* มาสร้างเป็นบทพูดให้ทุกคนได้แสดง ความจริงใจ ที่เป็นเสียงจริงๆ ของเยาวชนที่แสดงเป้าหมายของตนเองที่คาดหวังว่าจะทำเพื่อชุมชน

(4.) ละครเรื่อง *มะอัฟ* (2558) คำว่า มะอัฟ เป็นภาษาอาหรับ หมายถึงการให้อภัย ผู้เขียนหยิบยกเรื่องราวจริงของการสูญเสียเยาวชนคนหนึ่งที่ประสบอุบัติเหตุจากจักรยานยนต์และเสียชีวิตไป เมื่อต้นปี พ.ศ 2558 ก่อนที่จะเสียชีวิตได้เกิดความบาดหมางกันในกลุ่มเยาวชนในชุมชน เยาวชนแตกกันเป็น กลุ่มๆ มีปัญหากัน บางคนทะเลาะกันและไม่ได้มีโอกาสกล่าวมะอัฟ ซึ่งตามหลักการศาสนากล่าวไว้ว่าเมื่อเกิด การทะเลาะ การที่เราจะไม่พูดคุยกับคู่ขัดแย้งนานเกินสามวันนั้นถือเป็นความผิด จำเป็นจะต้องกล่าวอภัยให้ แก่กัน แต่เยาวชนบางคนในกลุ่มดังกล่าวยังไม่ได้ให้อภัยกับเพื่อนที่เสียชีวิต

ผู้เขียนนำเหตุการณ์นี้มาปรับเพื่อเล่าใหม่ โดยหยิบยกประเด็นความขัดแย้งของ เยาวชน เหตุการณ์การเสียชีวิตมา และการโกรธกันโดยไม่ได้มะอัฟ มาใส่เรื่องเล่าใหม่ นำอุทาหรณ์มาสอนใจ คนในชุมชน นำเรื่องใกล้ตัว เรื่องเพื่อน เรื่องคนรู้จักมาให้เยาวชนนักแสดงเล่าแบ่งปันกับคนในชุมชน

(3.1.3) ละครที่พัฒนาเรื่องราวจากศาสนธรรมและแนวคิดอิสลาม

ในกระบวนการคิดประเด็นเพื่อสร้างบทละคร หลายครั้งที่ผู้เขียนตั้งต้นด้วยกับหลักธรรมที่ ต้องการสื่อสารแก่ชุมชน แล้วจึงพัฒนาเป็นเรื่องเล่าเพื่อนำเสนอหลักธรรมนั้น โดยบทละครที่สร้างสรรค์ ผ่านแนวทางนี้มี 2 เรื่องคือ

(1.) ละครเรื่อง *ฝันบ้า ดุนยาเลิฟ* (2544) ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจจากพระวจนะ ของศาสดาที่ว่า *“สิ่งที่ตามผู้ตายไป (ที่หลุมศพ) นั้นมีสามสิ่ง สองสิ่งจะกลับมาและคงเหลือสิ่งเดียว (ที่อยู่กับ ผู้ตาย) ครอบครัว ทรัพย์สิน และการงาน(ที่ดีและชั่วที่เขาเคยปฏิบัติ)จะตามเขาไป แล้วครอบครัวและทรัพย์สิน ก็จะกลับมา เหลือเพียงการงาน (ที่อยู่กับเขาในหลุม)”* ที่ได้รับฟังจากการบรรยายศาสนธรรมที่มัสยิด จึงนำมา สร้างเป็นบทละคร

ละครเล่าเรื่องบุคคลผู้มั่งคั่ง นักการเมืองผู้ร่ำรวย แต่เขากับใช้ชีวิตอย่างมองไม่เห็นสัจธรรมเรื่องความตายที่ศาสนาอิสลามได้กล่าวไว้ หลงใหลยึดติดกับโลก สุดท้ายเมื่อความตายมาถึงชีวิตก็ไม่เหลืออะไรให้ติดตามเขาไปยังหลุมฝังศพนอกไปจากผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไว้เมื่อครั้งที่มีชีวิต ที่พระผู้เป็นเจ้าจะใช้ตัดสินเขาในวันพิพากษา

(2.) ละครเรื่อง มหาบุรุษ ยอดมนุษย์กู้โลก (2557) เกิดจากความต้องการที่จะเทิดเกียรติศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) พูดถึงแนวคิดเรื่องการดำเนินชีวิตตามแบบฉบับศาสดาที่หากใครทำได้ก็จะเสมือนเราได้ปฏิบัติชีวิตได้อย่างเป็นยอดมนุษย์ที่ไม่จำเป็นต้องไปพึ่งพายอดมนุษย์จากที่ไหน ทุกคนล้วนเป็นยอดมนุษย์ได้ด้วยตัวเอง

ละครนำเสนอเรื่องราวแนวแฟนตาซี เมื่อยอดมนุษย์จากภาพยนตร์และการ์ตูนดังมารวมตัวกันแข่งขันกันเพื่อค้นหายอดมนุษย์ ภารกิจที่ต้องช่วยเหลือพี่น้องผู้ทุกข์ยากกลับสำเร็จได้จากการนำแนวคิดการปฏิบัติในศาสนาและแนวทางการดำเนินชีวิตของศาสดามาปฏิบัติของคนธรรมดาคนหนึ่งที่มาร่วมการแข่งขันครั้งนี้ด้วย ทำให้เขาได้รับชัยชนะไปในที่สุด

3.2 การทดลองด้านรูปแบบและกลวิธีการนำเสนอ

จากประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ละครในชุมชนมุสลิมทั้ง 6 เรื่องของผู้เขียน ปัจจัยในการกำหนดรูปแบบการนำเสนอที่สำคัญคือ บริบททางศาสนาดังที่ที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงหลักการศาสนาที่ยึดโยงอยู่ในชุมชนไปแล้ว สิ่งนี้เป็นกรอบที่ผู้เขียนตระหนักว่าจะต้องรักษากรอบนี้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อีกส่วนที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนในชุมชน การสร้างสรรค์ละครชุมชนครั้งนี้จึงมีทั้งแนวคิดในการสร้าง ละครนะซีฮัต ที่ต้องสื่อศาสนธรรมอิสลาม ด้วยรูปแบบการแสดงที่อนุญาตตามหลักอิสลาม รวมไปถึงการสร้างละครที่ให้ความสำคัญกับตัวตน ธรรมชาติของผู้ชมละคร โดยเป็นการสร้างละครตอบสนองจริตและรสนิยมของผู้ชมละคร

ในการปฏิบัติการจริงในสนามของการสร้างสรรค์ละคร หลายครั้งทั้งสองแนวคิดการสร้างงานก็สวนทางกัน หลายครั้งที่ผู้เขียนที่อยู่ในบทบาทของผู้เขียนบท ผู้กำกับการแสดง เลือกนำเสนอบางอย่างบนเวทีด้วยกับแนวคิดที่ต้องการทำละครด้วยรูปแบบละครที่ไม่ผิดหลักการ แต่อีกหลายครั้งผู้เขียนเองก็เลือกที่จะล้ำเส้น เล่นห่าม นอกลู่กับรูปแบบการนำเสนอบางอย่าง

ความเป็นจริงข้อหนึ่งที่ต้องกล่าวถึงคือ ชุมชนบ้านม้านั้นแม้จะเป็นชุมชนมุสลิมที่มีการดำเนินชีวิตด้วยกับวัฒนธรรมทางศาสนาอิสลาม แต่การปฏิบัติตามหลักการศาสนาในระดับปัจเจกบุคคลนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวที่ระดับความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามศาสนานั้นต่างกัน อันเป็นสิทธิที่ผู้คนจะเลือกปฏิบัติได้ อีกทั้งชุมชนเองก็ปฏิสัมพันธ์อยู่กับวัฒนธรรมอื่นๆ รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบอื่นที่ห้อมล้อมพวกเราในเมืองหลวงทำให้ชุมชนมีความหลากหลายของคนในความคิดและวิถีชีวิต ข้อเท็จจริงคือคนในชุมชนดูละครโทรทัศน์ ดูหนัง ฟังเพลง รับสื่อเสพสื่อในทุกๆ วัน คนในชุมชนมีทั้งแต่งกายแบบมุสลิม หรือใส่เสื้อผ้าตามแฟชั่นนิยมแบบคนในสังคมไทยทั่วไป มีทั้งปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัดหรือละเลยการปฏิบัติ ตัวตนอันหลากเลื่อนของคนในชุมชนในแง่มุมดังกล่าวนั้นส่งผลต่อการเลือกนำเสนอบางอย่างในการสร้างละครครั้งนี้ หน้าตาของละครจึงมิได้เรียบร้อยในนามละครสอนศาสนา มีสีสันบางอย่างที่ตอบสนองตัวตนของคนในชุมชน

3.2.1 การเลือกแนวทางการนำเสนอที่อิงกับหลักการศาสนา

ในมุมของการสร้างละครให้อยู่ในหลักการศาสนาหรือนำเสนอละครที่มีกลิ่นอายจากวัฒนธรรมอิสลาม ผู้เขียนเลือกนำเสนอผ่านรูปแบบ ดังนี้

1. ละครที่แสดงด้วยนักแสดงชาย ด้วยหลักการศาสนาเรื่องการแบ่งพื้นที่การแสดงชายหญิง ผู้เขียนจึงเลือกที่จะใช้เยาวชนชายเป็นนักแสดงเพื่อสอดคล้องกับแนวคิดทางศาสนาดังกล่าว ดังนั้นเรื่องราวเกือบทั้งหมดจะถูกเล่าผ่านตัวละครชาย มีเพียงครั้งเดียวที่ผู้เขียนใช้นักแสดงหญิงคือการแสดงในละครเรื่อง มหาบุรุษ ยอดมนุษย์กู้โลก ที่ใช้นักแสดงที่เป็นนักเรียนผู้หญิงในโรงเรียนที่ยังเป็นเด็กอยู่ ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนมีความต้องการที่จะทดลองกับกลุ่มผู้ชม ซึ่งพบว่ายังไม่มีข้อติเตียนจากชุมชน แม้ว่าสำหรับบางกลุ่มที่สร้างสรรค์ละคร อาทิ ช่องโทรทัศน์มุสลิมจะมีนโยบายที่จะไม่นำเสนอผู้หญิงในสื่อหรือการแสดงเลยก็ตาม

2. การใช้อนาชีดในละคร อนาชีดหรือการขับลำนำเป็นรูปแบบการแสดงที่เป็นเอกฉันท์ว่าอยู่ในหลักศาสนา อนาชีดมีลักษณะคล้ายการขับร้องประสานเสียง หรือการร้องเพลงโดยทั่วไป แต่การแสดงอนาชีดมักจะไม่ใช้เครื่องดนตรีเลย การใช้อนาชีดนั้นเป็นการดึงเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาใช้ โดยการใช้อนาชีดในละครนั้นจะใช้เป็นเป็นเสียงประกอบเพื่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก เช่นใช้อนาชีดในช่วงคลี่คลายปัญหาของละคร บางครั้งก็ใช้การแสดงขับร้องอนาชีดของนักแสดงผสมผสานเข้าไปเป็นฉากหนึ่งในละคร

3.2.2 การเลือกแนวทางการนำเสนอที่ใกล้ชิดคนในชุมชน

ผู้เขียนเลือกนำเอาวัตถุดิบที่ใกล้ตัวและนำเสนอรสชาติละครที่ผู้คนในชุมชนชื่นชอบ ถูกจริตกับกลุ่มผู้ชม เพื่อเชื่อมโยงการแสดงละครให้ใกล้ตัวตนชาวบ้านมากที่สุด บนพื้นฐานของความสนุกบันเทิง โดยสิ่งที่ผู้เขียนเลือกใช้มีดังนี้

1. *มัดใจชาวบ้านด้วยละครตลก* รสชาติส่วนใหญ่ของละครที่ถ่ายทอดออกมาจะอยู่บนพื้นฐานของเรื่องราวตลกขบขัน ท่าทีตลกเข้าได้ง่ายกับผู้ชม และเล่าได้ง่ายด้วยนักแสดง เยาวชนนักแสดงชอบพูดเรื่องตลก ชอบมุกตลก เช่นเดียวกับผู้ชม ความยากคือการที่เราจะพาสาระ หลักธรรม ไปกับแนวทางตลกได้อย่างไร ในชิ้นงานแต่ละชิ้นผู้เขียนจะเริ่มเล่าด้วยเรื่องราวสนุกสนาน ชวนหัว บางครั้งไปถึงการแสดงตลกแบบคาเฟ่ แต่นั้นก็เพื่อดึงดูดผู้ชมให้เข้ามาสนใจเรื่อง สนุกกับเรื่อง สัมพันธ์กับเรื่องด้วยกับเสียงหัวเราะ หลายครั้งเรื่องราวจบลงด้วยความตายของตัวละครที่ผู้ชมรัก อาทิ ในเรื่อง มะอัฟ ตัวละครเอกเด็กแว้นที่ตลกขบขันประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต ความตายของตัวละครเป็นความเศร้าของผู้ชมในตอนท้าย เป็นความเสียใจต่อการจากไปของตัวละครที่รัก

2. *ส่งเสียง สื่อสาร ด้วยดนตรี* การเลือกใช้ดนตรีเป็นความสุ่มเสี่ยงที่สุดในการเลือกของผู้เขียน การบรรจุเพลงสมัยนิยมลงไปในละครอาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ละครที่จัดแสดงกลายเป็นคนละขั้วกับละครศาสนา ผู้เขียนตระหนักในสิ่งนี้ดี เจตนาในการใช้เพลงในการแสดงมีอยู่ด้วยกันสองเหตุผลคือ เหตุผลแรกคือเพื่อตอบสนองนักแสดง ตัวอย่างเช่น เมื่อตอนที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ละครเรื่อง ฝันบ้า ดุนยาเลิฟ ผู้เขียนชวนแก๊งวัยรุ่นในชุมชนมาร่วมแสดง โดยเปิดโอกาสให้นักแสดงเลือก นักแสดงให้มีฉากวัยรุ่นตีกันและเพลงคาราบาว

ผู้เขียนเลือกที่จะใช้ทั้งสองอย่างที่นักแสดงร้องขอ เพราะต้องการตอบสนองนักแสดงด้วยสิ่งที่พวกเขาอยากเล่า เป็นการเปิดประตูด่านแรกที่พาเยาวชนกลุ่มนี้จะมาร่วมแสดง การตัดสินใจเลือกครั้งนั้นไม่มีเสียงตำหนิจากชุมชน แต่ในการจัดแสดงในครั้งหลังๆ นั้น การเลือกเพลงป๊อบสมัยนิยมจะเป็นตัวเลือกสุดท้ายของผู้เขียนที่จะบรรจุลงไปในการแสดง อีกเหตุผลหนึ่งคือ เพลงใกล้ชิดกับผู้ชม หลายเพลงคุ้นหู ช่วยเล่าเรื่อง ช่วยเพิ่มความใกล้ชิด เพลง Mission Impossible จากภาพยนตร์เรื่อง James Bone ทำให้ผู้ชมรับรู้ถึงแนวเรื่องสืบสวน ฮีโร่ของกลุ่มกองกำลังพิทักษ์บ้านม้า ในละครเรื่องไฟล็อค ไฟรัก ได้เป็นอย่างดี

3. *สร้างความสนใจด้วยสื่อ* เป็นการเพิ่มความหลากหลายในรูปแบบการนำเสนอการเล่าเรื่องด้วยวิดีโอ ทำให้ผู้ชมสนุกสนานมากขึ้น เพิ่มพื้นที่การแสดงที่นอกเหนือจากการแสดงสด ไปสู่การเล่าเรื่องด้วยสื่อภาพที่ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆ ในชุมชน การใช้มัลติมีเดียยังเป็นการพื้นที่ให้กับศิลปินนักสร้างสรรค์คนอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมงานกับผู้เขียน บางครั้งที่วิดีโอถ่ายภาพคนในชุมชน สัมภาษณ์คนในชุมชน หรือแม้กระทั่งนำผู้ใหญ่ในชุมชนมาร่วมแสดงในงานภาพเคลื่อนไหวอีกด้วย

4. บนเส้นทางที่เดินมาและก้าวต่อไปของละครชุมชนมุสลิม

หลังจากละครเรื่องมะอัฟจบลง ทันทีหลังจากนั้นกลุ่มนักแสดงที่พึ่งได้รับเสียงปรบมือก็เปลี่ยนสภาพกลายเป็นคนงานเก็บโต๊ะ เคลียร์พื้นที่ เก็บของ เก็บขยะดูแลความสะอาดของพื้นที่จัดงาน นั่นคืองานสุดท้ายก่อนงานประจำปีจะจบลง บทบาทนักแสดงถูกวางลงไปสู่อีกหลายๆ บทบาทของเยาวชน ระหว่างเก็บของเด็กๆ นักแสดงได้รับคำชื่นชมจากผู้ใหญ่ที่กำลังช่วยกันเก็บของ บ้างโดนแซวหยอกล้อถึงบทบาทที่ได้รับ วันนั้นละครยังทำให้ใครหลายคนคิดถึงเยาวชนวันรุ่นคนนั้นที่พึ่งจากพวกเราไป บางคนน้ำตาซึม บางคนเดินมาชื่นชมผู้เขียนว่า ปีนี้ละครตลกและเศร้าดี

บทสนทนาหนึ่งในระหว่างที่ผู้เขียนและชาวบ้านช่วยกันเก็บของส่งคืนพื้นที่ คือคำถามจากชาวบ้านหลายคนๆ ถามว่า ปีหน้าจะแสดงเรื่องอะไร? คำถามลักษณะนี้ชี้ให้เรามองเห็นได้ว่า นี่อาจจะเป็นความสำเร็จหนึ่งของความพยายามในการติดตั้งละครในชุมชนมุสลิม คำถามนั้นน่าจะเป็นเครื่องยืนยันให้กับตัวผู้เขียนได้ว่าละครกับชุมชนบ้านม้านั้นมีอนาคตที่สดใส เพราะอย่างน้อยแล้วละครก็กลายเป็นคนคุ้นเคยกับชาวบ้านไปเสียแล้ว เป็นสิ่งที่เค้าตั้งตารอ เป็นของดีที่ไม่แปลกปลอมในชุมชนเหมือนที่ผู้เขียนเคยกังวล

3.1 ละคร: พื้นที่ในการแสดงตัวตน

ละครเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงตัวตน เมื่อละครเริ่มแสดง ทันใดนั้นละครก็เปลี่ยนเยาวชนวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งในกลายเป็นคนสำคัญที่กำลังทำภารกิจสำคัญ ภารกิจในการนะซีฮัตแก่คนในชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจแบบเดียวกับที่ผู้บรรยายศาสนธรรมประจำชุมชน อิหม่ามหรือครูสอนศาสนาในชุมชนกระทำในพื้นที่ของตนเอง ในบทบาทของตนเองที่ถูกวางไว้ในฐานะคนสำคัญของชุมชน เวทีละครได้หยิบยื่นบทบาทสำคัญนี้ให้กับเยาวชนเช่นกัน เป็นพื้นที่ในการแสดงการมีอยู่ถึงคุณค่าของตัวเองฐานะฟันเฟืองสำคัยฟันเฟืองหนึ่งในการสื่อสารนะซีฮัตของชุมชน

หนึ่งในความสำเร็จที่ผู้เขียนมักจะนึกถึงต่อประเด็นที่ละครได้สร้างคุณค่าให้กับเยาวชนคือเรื่องที่เยาวชนคนหนึ่งได้รับคำชื่นชมอย่างมากหลังจากจบการแสดง “รอซีดี” ที่ก่อนหน้านี้ทุกคนตั้งฉายาล้อเลียน

ชื่ออย่างขำขันว่า “รอซีเลว” เพราะความประพฤติที่ไม่ค่อยจะสู้ดีนัก ทำให้ใครๆ พากันตำหนิ ผู้เขียนชวนรอซีดีมาร่วมแสดงครั้งแรกในเรื่อง อิมานหนา ซาตานหนี หลังจากจบการแสดงผู้คนพากันชื่นชมในความกล้าแสดงออกของรอซีดี นับตั้งแต่นั้นมาเมื่อผู้เขียนรับหน้าที่ทำละครประจำปีในครั้งต่อๆ มา รอซีดีก็จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงอย่างเต็มใจ และกลายเป็นเหมือนหน้าที่ไปในที่สุด ในแต่ละปีผู้ชมจะรอชมการแสดงของรอซีดี

เรื่องเล่าดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ละครกลายเป็นกิจกรรมที่จัดวางบทบาทหน้าที่ให้เยาวชนวัยรุ่นของชุมชนบ้านม้า ไม่ว่าระหว่างปีเด็กกลุ่มนี้จะไปแสดงตนในบทบาทอะไร ทั้งที่เป็นสิ่งพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์สำหรับชุมชน ในทุกปีพวกเขาจะกลับมารวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่เป็นนักแสดงละคร แม้ว่าหลายคนเข้ามาแล้วคนพบว่าไม่ชอบเป็นนักแสดง พวกเขาบางคนก็อาสาเป็นคนจัดเตรียมอุปกรณ์ หรือวางบทบาทตัวเองเป็นผู้ชมที่มารอบชมการแสดงของเพื่อนๆ

สิ่งนี้ยืนยันคุณค่าของละครในฐานะเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ เยาวชนวัยรุ่นที่ไม่สามารถจะแสดงศักยภาพในด้านบวกของตนเองในพื้นที่ใดได้ ก็ได้ใช้พื้นที่บนเวทีละครแห่งนี้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมด้านบวกและพึงประสงค์ พวกเขาได้ใช้พลังไปในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ปลดปล่อยพลังของวัยรุ่นไปกับกิจกรรมสาธารณะในชุมชนของตัวเอง

ละครยังเป็นพื้นที่ในการแสดงบทบาทของผู้เขียนในฐาน นักการละคร จากคำถามในตอนต้นที่ถามกลับมาที่ตัวเองว่าจะใช้ความรู้ด้านละครนี้อย่างไรในชุมชน นักการละครจะมีที่ทางอย่างไรในชุมชนมุสลิม การทำงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ให้คำตอบแก่ผู้เขียนแล้ว

ในกระบวนการสร้างสรรค์ละครมิได้เป็นพื้นที่เฉพาะเยาวชนเท่านั้น กระบวนการละครยังรวบรวมเอาผู้ใหญ่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทั้งครูสอนศาสนา ศิลปินนักถ่ายภาพ ศิลปินนักออกแบบช่างฝีมือที่เข้ามาร่วมกันทำงานร่วมกับผู้เขียนและเยาวชนนักแสดง ในละครหลายเรื่องผู้เขียนเชื่อเชิญผู้ใหญ่ในชุมชนร่วมเป็นนักแสดงในบทต่างๆ โดยเจตนาเพื่อจะสร้างความเป็นเจ้าของผลงานการแสดงร่วมกัน และสื่อสารว่าละครมิใช่เรื่องของเด็ดๆ แต่เป็นพื้นที่ของพวกเราทุกคน

3.2 ก้าวต่อไปกับละครชุมชนมุสลิม

ระยะเวลา 8 ปี ที่ผู้เขียนได้ลองผิดลองถูกในการสร้างสรรค์ละครในชุมชนมุสลิม ทำให้ผู้เขียนได้แนวปฏิบัติชุดหนึ่งที่มาจากประสบการณ์ในการทำงาน สำหรับในอนาคตของศิลปะการละครในชุมชนมุสลิม สิ่งที่ผู้เขียนคาดหวังอยากให้เกิดการพัฒนาขึ้นมีหลายประการด้วยกันคือ

3.2.1 ผลักดันให้กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ละครด้วยตนเองให้มากที่สุด จากปัจจุบันเยาวชนที่เข้ามาร่วมกระบวนการละครนั้นทำหน้าเพียงเป็นนักแสดงและอยู่ในกระบวนการพัฒนาบทละครกับผู้เขียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดง หรือใช้กระบวนการละครแบบหลวมๆ นั้นไปสู่การเป็นผู้สร้างสรรค์เอง ผู้เขียนถอยออกมาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยเฝ้าดู

3.2.2 ทดลองนำกระบวนการละคร (Drama Process) มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเยาวชน หรือจัดกิจกรรมในชุมชน ให้ชุมชนเรียนรู้ประเด็นต่างๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยละคร เพราะ

แม้ว่าตัวผู้เขียนเองจะใช้กระบวนการเหล่านี้ในการทำงานในพื้นที่อื่นๆ แต่สำหรับในพื้นที่ตัวเอง กลับเป็นเรื่องยาก ความซับซ้อนในบทบาทของผู้เขียนในฐานะคนใน ทำให้บางครั้งก็เป็นข้อจำกัดและความกลัว ซึ่งหากจะมีการนำกระบวนการเรียนรู้ผ่านละครมาใช้ในชุมชนตนเอง อาจจะต้องเลือกปรับให้สอดคล้องวิถีของชุมชนด้วย

3.2.3 ทดลองกับรูปแบบละครที่หลากหลาย แนวละครที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มประสบการณ์ศิลปะแก่สมาชิกในชุมชน ท้าทายกับการเรียนรู้ทางการละครให้กับทั้งคนทำและคนดู

3.2.4 พัฒนาพื้นที่ละครสำหรับเยาวชนผู้หญิง ผู้เขียนมองเห็นว่าเยาวชนผู้หญิงในชุมชนมีศักยภาพ และมีความสนใจในศิลปะและควรจะได้รับการสนับสนุนให้มีพื้นที่ในศิลปะ คำถามที่ว่าจะทำอย่างไรที่จะสร้างสรรค์ละครภายใต้หลักการเกี่ยวกับเพศในศาสนาอิสลาม พื้นที่ละครของเยาวชนผู้หญิงจะเป็นอย่างไร เป็นคำถามที่รอการทดลองพิสูจน์ต่อไป

บทสรุป

ความพยายามที่จะผลักดันให้ศิลปะการละครมีพื้นที่ในชุมชนมุสลิมนั้นเป็นความพยายามที่จะหาทางบรรจบกันระหว่างหลักการศาสนากับศิลปะการละคร ศิลปะการละครกับการมีบทบาท ตัวตนในสังคมมุสลิม เส้นทางนี้สามารถบรรจบกันได้ด้วยกับการหาจุดเชื่อมโยงสิ่งเหล่านั้น นั่นคือการสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงที่ไม่เป็นปฏิปักษ์กับหลักความเชื่อทางศาสนา และการสร้างสรรค์ที่คำนึงถึงพื้นฐาน ตัวตนของผู้เสพที่เป็นคนในชุมชน ศิลปะการละครจึงน้อมตัวลงปรับสู่ชุมชน เมื่อนั้นศิลปะการละครจึงจะทำหน้าที่รับใช้ชุมชนมุสลิมได้อย่างแท้จริงในฐานะเครื่องมือในการสื่อสารศาสนธรรม มีบทบาทเป็นเครื่องในการเรียนรู้ตักเตือนเป็นละครนะซีฮัต หรือเป็นกระบวนการ เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้พัฒนาตนชองเยาวช น

การทำงานละครชุมชนหัวใจคือการมุ่งเป้าหมายกลับไปที่ชุมชน จังหวะ เวลา พื้นที่ เป็นสิ่งที่นักการละครจำเป็นต้องเฝ้าติดตามและคอยสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด อยู่กับจังหวะของชุมชนนั้นๆ ทุกชุมชนมีลักษณะเฉพาะ มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งคน สิ่งแวดล้อม บริบททางสังคม ทุกชุมชนล้วนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง นักการละครชุมชนต้องเข้าใจเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นตัวแปรสำคัญที่ละครจะเดินทางไปในวิถีใด ในรูปแบบใดกับชุมชน ขณะเดียวกันนักการละครก็ไม่ควรหยุดนิ่งที่จะนำเสนอสิ่งใหม่ๆ แก่ชุมชน อันเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป

การทำงานละครชุมชนเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นและศึกษาอยู่ในช่วงระยะเวลาจำกัดได้ เพราะผลของการทำงานอาจจะยังไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้นๆ คนทำงานอาจต้องเฝ้ารออย่างใจเย็นในการที่จะเห็นการทำงานของละครอย่างมีประสิทธิภาพในชุมชน เห็นการเติบโตและการผลิดอกออกผลของละครในชุมชน คนทำงานจำเป็นจะต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง วางกระบวนการอย่างยืดหยุ่น ทว่ามีหลักในการทำงานอย่างชัดเจน ฝึกฝนในการมองเห็นเรียนรู้ และพัฒนาอย่างไม่หยุดหย่อน แม้จะพบว่าในระหว่างทางอาจจะไม่ราบรื่น ไปเห็นการเคลื่อนอย่างชัดเจนหรือก้าวกระโดดหรือยังไม่เห็นผลที่เราตั้งเป้าหมายไว้ แต่ขอเพียงให้เชื่อมั่นและไว้ใจในชุมชน ให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างงาน ให้แก่นแกนในการทำงานมาจากชุมชน และนั้นจะเป็นการทำงานละครชุมชน ที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. 2552. สื่อเล็กๆ ที่น่าใช้ในงานพัฒนา. กรุงเทพ : ภาพพิมพ์.

คอลิด มิดำ. 2553. กระบวนการสร้างสรรค์ละครนะซีฮัตในชุมชนมุสลิม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรัตน์ ดำรุง. 2557. ละครประยุกต์: การใช้ละครเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อับดุลเราะฮฺมาน อัลอัคดาดีย,ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด๊ะ,แปล. 2550. ศิลปะ ดนตรี การร้องเพลงและการเต้นรำในมุมมองของอิสลาม. ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ.

อบู บิลาล มุสฏอฟา อัล คานาดี, มาลินา ดอรอมาน. 2541. กฎอิสลามว่าด้วยดนตรีและการขับร้องตามแนวทางอัลกุรอาน-สุนนะฮฺและความเห็นของนักการศาสนา. กรุงเทพ : อิสลามมิคอะเคเดมี.

McGrath John. 1982. A Good Night out Popular theatre: Audience Class and Form. London: Methuen London.